

Іванчов П.В.аспірант,
ВНЗ «Національна академія управління»**Ivanchov P.V.**

National Academy of Management

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Право на здоров'я займає провідну роль серед інших суб'єктивних прав, а в умовах глобалізації економіки особливе значення має не лише визнання та законодавче закріплення загальносвітових міжнародно-правових норм, але й їх фактичне впровадження в життя кожної держави, що обумовлює актуальність теми дослідження. У статті розглянуто значення міжнародних стандартів у галузі охорони здоров'я, що полягає в охороні й зміцненні здоров'я населення; захисті прав пацієнтів; поліпшенні якості життя суспільства за допомогою вдосконалення діяльності служб охорони здоров'я; розробка законів у сфері охорони здоров'я; забезпечення соціального прогресу, та охарактеризовано їх особливості. Окреслено ключові правові аспекти міжнародних стандартів у галузі охорони здоров'я яких повинна дотримуватися Україна з метою досягнення основних цілей соціальної політики. Охарактеризовано способи імплементації міжнародних стандартів у законодавство України та основні заходи, необхідні для дотримання міжнародних стандартів. Оскільки основними об'єктами стандартизації в охороні здоров'я є: права і обов'язки населення і медичних працівників, медична інформація і звітність, управління та організація охорони здоров'я, кадри, освіта, лікарські засоби, медичні послуги та ін., вважаємо за першочергову необхідність застосовувати міжнародні стандарти не стільки для зміни засад внутрішніх нормативних актів України, а більше орієнтуватися на практичних аспектах функціонування медичної системи з метою підвищення ефективності медичної допомоги. Визначено важливість впровадження кращих світових зразків лікування основних хвороб людей, практик надання медичних послуг та підготовки кадрів, що дозволить досягти необхідного підвищення якості медичної допомоги в умовах розвитку медичної системи України на ринкових засадах.

Ключові слова: міжнародні стандарти, медичне право, право людини, протоколи, охорона здоров'я.

Постановка проблеми. Державне управління трансформацією медичної системи базується на методах правового та організаційного характеру й орієнтується на світові пріоритети захисту права людини на охорону здоров'я. Нині з розвитком інтеграційних процесів та розвитку глобальних проблем збереження здоров'я, загострилася потреба створення та імплементації універсальних міжнародно-правових стандартів. У час зміни медичної системи в Україні важливо уніфікувати міжнародні норми та впроваджувати у вітчизняну практику кращі світові стандарти у сфері охорони здоров'я.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Міжнародно-правовим права на охорону здоров'я приділяється пильна увага, загалом джерелами для дослідження стали праці М. Баришніков, В. Карташкін, Г. Колоков, Н. Косолапова, В. Москаленко, Ю. Назарко, І. Сенюта та ін., які аналізували питання міжнародно-правових стандартів з прав людини, зокрема у сфері охорони здоров'я та їх втілення в Україні. Проте варто розглянути можливості впровадження основних прин-

ципів міжнародних стандартів в Україні в умовах нинішнього реформування медичної системи.

Метою статті є аналіз існуючих міжнародних стандартів щодо охорони здоров'я та можливості їх адаптації у практику державного управління трансформацією медичної системи в Україні.

Виклад основних результатів дослідження. Міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я – це зафіксовані міжнародно-правовими актами принципи й норми, які визначають зміни й обсяг прав людини у сфері охорони здоров'я і слугують юридичними нормами для національної політики у цій сфері [1, с. 126].

Стандарти у сфері охорони здоров'я мають низку специфічних ознак, серед яких: обґрунтованість з наукової, практичної і технічної точки зору; реальність, тобто визначеність обсягу медичної допомоги, конкретність вимог до якості медичного обслуговування з урахуванням реального стану галузі, а саме фінансового і кадрового забезпечення, матеріального-технічного ресурсу, освітнього рівня фахівців тощо;

надійність, тобто відповідність принципам науково обґрунтованої медичної практики і узгодженість з думкою більшості висококваліфікованих лікарів; чіткість, конкретність і зрозумілість визначень; актуальність, якої можна досягти шляхом періодичного аналізу та перегляду раніше встановлених стандартів, вироблення механізму забезпечення або стимулювання виконання чинних стандартів [2, с. 16].

Метою розробки стандартів в охороні здоров'я є, насамперед:

Основні джерела, які визначають міжнародно-правові стандарти у сфері охорони здоров'я, є документи ООН, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Міжнародної організації праці, Ради Європи і Європейського Союзу, Всесвітньої і Європейської медичних асоціацій [3].

У міжнародній площині нормативна база, націлена на забезпечення прав щодо охорони здоров'я та доступу до медичних послуг усього населення планети, базується на низці правових документів та стандартів, які різняться за спеціалізацією (табл. 1). Перелік цих документів не включає усі світові стандарти щодо охорони здоров'я, проте наводить найважливіші права людини, зокрема з точки зору впровадження у національну систему охорони здоров'я.

Звісно, не всі наведені стандарти є обов'язковими до впровадження для країн, хоча вони визначають основні засади прав пацієнтів у сфері охорони здоров'я цивілізованих держав, зокрема:

1) життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я;

2) не можливість піддання особи без її вільної згоди медичним чи науковим дослідженням;

3) зниження рівня мертвонароджуваності та дитячої смертності й здорового розвитку дитини;

4) покращення всіх аспектів гігієни зовнішнього середовища і гігієни праці у промисловості;

5) запобігання і лікування епідемічних, ендемічних, професійних та інших хвороб і боротьба з ними;

6) медична допомога;

7) консультативні і просвітницькі послуги;

8) справедливі й сприятливі, безпечні та здорові умови праці;

9) охорона материнства ;

10) захист дітей і молоді у сфері охорони здоров'я [5, с. 104; 6].

Тому з метою удосконалення подальших напрямів медичної реформи в Україні варто крім іншого зосередитися на дотриманні конституційних норм про право особи на охорону здоров'я із врахуванням міжнародних стандартів.

В цьому контексті основними шляхами імплементації норм міжнародного медичного права в національне законодавство, як зазначає М.Р. Барішніков [7, с. 190] є наступні:

– прямиий – через обов'язкові до виконання рішення Всесвітньої організації охорони здоров'я та

Таблиця 1

Основні міжнародні стандарти в сфері реалізації права на охорону здоров'я

Назва міжнародного акту	Елементи права людини на охорону здоров'я
1	2
Загальна декларація прав людини	Право на медичний догляд (стаття 25)
Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права	Право на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я (стаття 12) Право на медичну допомогу і медичний догляд у разі хвороби (стаття 12)
Статут ВООЗ	Право мати найвищий досяжний рівень здоров'я кожної людини незалежно від раси, релігії, політичних переконань, економічного чи соціального положення (преамбула)
	Право всіх народів на здоров'я (преамбула)
	Право на те, щоб досягнення будь-якої держави в галузі поліпшення та охорони здоров'я були надбанням для всіх (преамбула)
	Недопущення нерівномірного розвитку в різних країнах заходів в області охорони здоров'я та боротьби з хворобами, особливо із заразними хворобами (преамбула)
	Право дитини на здоровий розвиток (преамбула)
	Право всіх народів на користування всіма досягненнями медицини, психології та споріднених з ними наук (преамбула)
	Відповідальність урядів за здоров'я своїх народів, і ця відповідальність вимагає прийняття відповідних заходів соціального характеру і в галузі охорони здоров'я (преамбула)
Європейська соціальна хартія (переглянута)	Право на безпечні та здорові умови праці (пункт 3 частини 1)
	Право користуватися будь-якими заходами, що дозволяють їй досягти найкращого стану здоров'я, який є можливим (пункт 11 частини 1)
	Право на охорону здоров'я (стаття 11)
	Право на соціальну та медичну допомогу (стаття 13)
	Право осіб похилого віку на забезпечення медичного обслуговування та послуг, яких вимагає їхній стан здоров'я (стаття 23)

1	2
Європейська хартія прав пацієнтів	<p>Право на належне медичне обслуговування, спрямоване на попередження захворювання (стаття 1)</p> <p>Право на доступність медичних послуг, які він/вона потребує за станом здоров'я (стаття 2)</p> <p>Право на отримання будь-якої інформації про свій стан здоров'я, про медичні послуги (і способи отримання цих послуг), а також про все, що доступно завдяки науково-технічному прогресу (стаття 3)</p> <p>Право на отримання будь-якого виду інформації, яка допоможе йому/їй активно брати участь у прийнятті рішень щодо свого здоров'я (стаття 4)</p> <p>Право на свободу вибору між різними медичними процедурами та закладами (фахівцями) на підставі адекватної інформації (стаття 5)</p> <p>Право на конфіденційність особистої інформації (стаття 6)</p> <p>Право на отримання необхідного лікування без зволікань, протягом наперед встановленого строку (стаття 7)</p> <p>Право на доступність якісного медичного обслуговування на основі специфікації і в точній відповідності до стандартів (стаття 8)</p> <p>Право на свободу від шкоди, заподіяної неналежним функціонуванням системи охорони здоров'я, недбалістю та помилками медпрацівників (стаття 9)</p> <p>Право на доступність медичних інновацій (включаючи діагностичні процедури) відповідно до міжнародних стандартів і незалежно до економічних чи фінансових міркувань (стаття 10)</p> <p>Право по можливості уникнути страждань і болю на кожному етапі свого захворювання (стаття 11)</p> <p>Право на діагностичні чи лікувальні процедури, по можливості адаптовані до його/її особистих потреб (стаття 12)</p>
Конвенція про права дитини	<p>Право на здоровий розвиток дитини (стаття 6).</p> <p>Право дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я та засобами лікування хвороб і відновлення здоров'я (стаття 24)</p> <p>Право дитини на захист від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може являти небезпеку для здоров'я, бути перешкодою в одержанні нею освіти чи завдавати шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку (стаття 32)</p>
Лісабонська декларація про права пацієнта	<p>Право вільно вибирати свого лікаря (пункт «а»)</p> <p>Право отримувати допомогу від лікаря, який вільний від будь-яких зовнішніх впливів при винесенні своїх клінічних або етичних рішень (пункт «б»)</p> <p>Право пацієнта погодитися або відкинути лікування після отримання адекватної інформації (пункт «в»)</p> <p>Право очікувати, що його лікар поважатиме конфіденційний характер медичних і особистих відомостей про нього (пункт «г»)</p> <p>Право померти з гідністю (пункт «д»)</p> <p>Право прийняти або відхилити духовну і моральну підтримку, включаючи допомогу священнослужителя відповідної конфесії (пункт «е»)</p>
Конвенція про медичну допомогу та допомогу у випадку хвороби	<p>Право осіб, що підлягають забезпеченню, відповідно до встановлених умов, на надання медичної допомоги лікувального або профілактичного характеру (стаття 8)</p> <p>Право при зверненні за медичною допомогою на збереження, відновлення або покращання здоров'я особи, що підлягає забезпеченню, а також його працездатності й здатності задовольняти свої особисті потреби (стаття 9)</p> <p>Право на отримання у випадку хвороби: а) загальної лікарської допомоги, включаючи по можливості відвідання вдома; б) допомоги, що надається спеціалістами стаціонарним або амбулаторним хворим, і, наскільки це можливо, таку допомогу спеціалістів, яка надається поза лікарнями; с) видачу необхідних медикаментів за рецептом лікаря або іншого кваліфікованого спеціаліста; д) госпіталізацію у разі необхідності (стаття 14)</p>
Положення про доступність медичної допомоги	<p>Право на доступну медичну допомогу</p> <p>Право на забезпечення максимальної свободи вибору виконавців, системи надання допомоги та системи оплати, яка задовольняє різноманітні потреби населення</p> <p>Право на інформованість, навчання і обізнаність населення щодо усіх аспектів, що стосуються доступу до медичної допомоги</p> <p>Право на забезпечення адекватної участі всіх сторін у розробці та управлінні системами охорони здоров'я</p>
Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи про організацію паліативного догляду	<p>Право на паліативний догляд, який включає: полегшення симптомів; психологічну, духовну і емоційну підтримку; підтримку сім'ї; підтримку в скорботі (розділ I)</p>

Джерело: [3; 4].

Всесвітньої організації праці, організацій, повноправними членами яких є Україна;

– опосередкований – шляхом укладання та ратифікації міжнародних угод, які містять зобов'язання для держави у галузі забезпечення права на охорону здоров'я (Угода про надання медичної допомоги громадянам держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав, 27 березня 1997 року – ратифікована із застереженнями 01.06.2000 року, Угода про співробітництво в галузі охорони здоров'я і медичних наук між Міністерством охорони здоров'я України та МОЗ Китайської Народної Республіки, 31 жовтня 1992 року);

– доктринальний – через використання базових ідей та засадничих принципів, які розроблені або розробляються світовою спільнотою в галузі медичного права (Рекомендація №R(90)3 Комітету міністрів Ради Європи державам-учасникам відносно медичних дослідів на людині від 06 лютого 1990 р.);

– інституційний – через врахування напрацювань та рекомендацій міжнародних організацій у галузі медичного права, таких, як Всесвітня медична асоціація, Всесвітня Асоціація медичного права, тощо.

Проте, перш ніж впроваджувати концептуальні основи міжнародних стандартів охорони здоров'я в процесі трансформації медичної системи України, варто: організувати систематизацію та порівняння норм міжнародних стандартів із існуючими нормативними актами в Україні (ЗУ «Основи законодавства про охорону здоров'я в Україні», концепції реформування фінансування системи охорони здоров'я та ін.); організувати вивчення норм міжнародних стандартів із залученням галузевих спеціалістів, науковців та юристів;

Оскільки основними об'єктами стандартизації в охороні здоров'я є: права і обов'язки населення і медичних працівників, медична інформація і звітність, управління та організація охорони здоров'я, кадри, освіта, лікарські засоби, медичні послуги та ін., вважаємо за першочергову необхідність застосовувати міжнародні стандарти не стільки для зміни засад внутрішніх нормативних актів України, а більше орієнтуватися на практичних аспектах функціонування медичної системи з метою підвищення ефективності медичної

допомоги: протоколів лікування основних захворювань; засад організації надання медичних послуг; міжнародної кваліфікації хвороб; підготовки кадрів, атестації та ліцензування діяльності тощо.

У цьому контексті розпочалася робота зі впровадження уніфікованих міжнародних протоколів лікування. Вони передбачають використання тих методів діагностики та лікування, які є ефективними та заснованими на доказовій медицині, тоді як призначення неефективного лікування практично унеможливується. Це призводить до зниження рівня захворюваності та смертності, а відтак й до підвищення якості медичних послуг, адже пропонують чіткі рекомендації для практикуючих лікарів та сприяють узгодженості надання медичної допомоги пацієнтам на усіх рівнях. Тому для системи охорони здоров'я важливість впровадження клінічних протоколів пов'язана з підвищенням ефективності роботи (часто за рахунок стандартизації надання медичної допомоги пацієнтам), оптимізації вартості лікування та підвищення рівня довіри до інституту медицини загалом.

Відповідно, з метою підвищення ефективності охорони здоров'я в Україні державі варто зосередитися на застосуванні світових стандартів організації роботи медичної системи в умовах ринкової економіки, розвитку медичного страхування, підготовки медичних кадрів, інноваційно-інвестиційної діяльності у медичній сфері та ін.

Висновки. Трансформація медичної системи в Україні буде успішною за умови раціонального поєднання найвагоміших вітчизняних здобутків у медичній галузі із світовим доробком та міжнародними стандартами – засадами охорони здоров'я, які вміщені у міжнародно-правових актах з прав людини, принципи і норми, які визначають зміст та обсяг прав людини у сфері охорони здоров'я, яких має дотримуватися Україна. Крім того, важливо впроваджувати кращі світові зразки лікування головних хвороб людей, засад надання медичних послуг, підготовки кадрів, що дозволить досягти необхідного підвищення якості медичної допомоги в умовах розвитку медичної системи України на ринкових засадах.

Список використаних джерел:

1. Карташкин В. А. Международная защита прав человека. Москва, 1976. 206 с.
2. Колоколов Г., Косолапова Н., Никульникова О. Основы медицинского права. Москва : Экзамен, 2005.
3. Назарко Ю.В. Міжнародно-правові стандарти права на охорону здоров'я. *Альманах міжнародного права*. 2017. Вип. 18. С. 70–77.
4. Швець Ю. Ю. Міжнародно-правові норми про право особи на охорону здоров'я: шляхи імплементації у національне законодавство. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 1. С. 70–73.
5. Сенюта І. Я. Право людини на охорону здоров'я та його законодавче забезпечення в Україні : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01; Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2006. 202 с.
6. Москаленко В. Ф. Право на охорону здоров'я у нормативно-правових актах міжнародного та правового рівня / В. Ф. Москаленко, Т. С. Грузева, Г. В. Іншакова. Харків : Контракт, 2006. 296 с.
7. Баришніков М.Р. Міжнародне медичне право та його вплив на медичне законодавство України. *Ліки України*. 2008. № 6. С. 188–190.

References:

1. Kartashkin V.A. (1976) International protection of human rights. Moscow. 206 p. (in Russian)
2. Kolokolov G., Kosolapova N., Nikulnikova O. (2005) Fundamentals of medical law. Moscow: Ekzamen [in Russian].
3. Nazarko Yu.V. (2017) International legal standards for the right to health care. *Al'manakh mizhnarodnoho prava*, no. 18, pp. 70–77. (in Ukrainian)
4. Shvets Yu.Yu. (2018) International legal norms on the right of a person to health care: ways of implementation into national legislation. *Aktual'ni problemy vitchyznyanoyi yurysprudentsiyi*, no. 1, pp. 70–73. (in Ukrainian)
5. Senyuta I. Ya. (2006) The human right to health care and its legislative support in Ukraine: Doctor's thesis. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv, 202 p. (in Ukrainian)
6. Moskalenko V.F., Gruzeva T.S., Inshakova G.V. (2006) The right to health care in the regulations of the international and legal level. Kharkiv: Kontrakt, 296 p. (in Ukrainian)
7. Baryshnikov M.R. (2008) International medical law and its impact on the medical legislation of Ukraine. *Liky Ukrayiny*, no. 6, pp. 188–190. (in Ukrainian)

INTERNATIONAL STANDARDS FOR HEALTH PROTECTION: GUIDELINES FOR UKRAINE

The right to health care plays a leading role among other subjective rights, and in the context of globalization of the economy special values should not be defined and enshrined in global international law, but their actual implementation in the life of each state, which determines the relevance of these studies. The articles consider the importance of international standards in the field of health care, which are in the protection and change of public health; protection of clients' rights; improving the quality of life of society by improving the health service; development of laws in the field of health care; ensuring social progress, and characterized their features. Key legal aspects of international health standards that should support Ukraine by achieving basic social policy prices are outlined. The methods of implementation of international standards in the legislation of Ukraine and the main measures necessary to ensure international standards are described. Taking into account main objects of standardization in health care, such as: the rights and relations of the population and health workers, medical information and essence, management and organization of health care, personnel, education, medicines, medical services, etc., the urgent need to use international standards should not only change the principles of internal regulations of Ukraine, but also more used to join the practical aspects of the functioning of the medical system by improving the efficiency of medical care are proposed. The importance of introducing the best world standards of treatment of major human diseases, practical provision of medical services and training is determined, which will achieve the necessary improvement of the quality of medical care in the development of the medical system of Ukraine on a market basis are suggested.

Key words: international standards, medical law, human rights, protocols, health care.